

N:o 177.

Af herr **A. Lilienberg** m. fl., om ändrad lydelse af 6 och 13 §§ riksdagsordningen.

Kongl. Maj:t har uti proposition af den 29 sistlidne januari till Riksdagens pröfning framlagt förslag till ändrad lydelse af 6, 13, 15, 16, 22 och 28 §§ riksdagsordningen. Uti det förslaget åtföljande statsrådsprotokollet för samma dag yttrar chefen för justitiedepartementet, att det borde tagas under öfvervägande, om icke, på sätt Riksdagen med sitt förlidet år antagna, men af Kongl. Maj:t med anledning af flere anmärkta brister icke godkända förslag till ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen åsyftat, nämnda grundlag bör ändras i den rigtning, att antalet af representanter i Riksdagen fixeras och efter en bestämd proportion fördelas å ena sidan mellan de båda kamrarne och å den andra, med afsende på representationsrätten inom Andra Kammaren, mellan landsbygden och städerna. Under anförande af en i statistiska byrån gjord beräkning af de sannolika folkmängdsförhållandena åren 1900, 1910 och 1920, kom departementschefen till det resultat, att så stora missförhållanden skulle uppkomma med bibehållande och tillämpande af nu gällande grunder för riksdagsmannaval, att samma grunder, så fort ske kunde, borde ändras. Det förslag, som af honom i detta syfte framlägges, ansluter sig i allt hufvudsakligt till det af Riksdagen antagna, och åberopar sig departementschefen till stöd för stadgandena i detsamma på 1890 års konstitutionsutskotts betänkande n:o 1. Endast formella brister i Riksdagens förslag hafva afhjelpats.

Uti departementschefens förslag instämde statsrådets öfrige medlemmar, utom statsrådet Gilljam, hvilken i särskildt yttrande framhöll,

att han ansåg, det olägenheterna af den nuvarande ordningen kunde och borde aflägsnas genom sådana förändringar i gällande riksdagsordning, som mindre än de föreslagna afvika från de i denna uppställda grunder, och att förslaget enligt hans åsigt var vida mera omfattande än nödigt var.

Vid förliedet års riksdag väckte 70 bland Andra Kammarens ledamöter en motion om ändrad lydelse af § 13 riksdagsordningen, under uttrycklig förklaring, att de gjorde detta på den grund, att erfarenheten från de sista riksdagarne visat, att inom båda kamrarna gjort sig gällande en bestämd åsigt om behöfligheten af en begränsning af stadsrepresentanternas antal inom Riksdagen och att motionärerna erkände, att hufvudsyftet, om man sökte vinna det på rättvisans och billighetens väg, borde äfven af stadsrepresentanterna understödjas.

Då vi till fullo dela de åsigt, som uttalas i denna motion, och då, i följd af likheten i allt väsentligt mellan det nu af Kongl. Maj:t afgifna förslaget och det till afgörande vid förliedet års riksdag hvilande, det förra träffas, undantagandes hvad det formella angår, af den kritik, som motionärerna rigtade mot det senare, anföres här nedan det väsentliga af den nämnda motionen.

»De talrika motioner, som sedan 1880 för Riksdagen framlagts, i syfte att ändra riksdagsordningens §§ 6 och 13 eller blott den senare, hafva förnämligast framkallats af den hastiga tillväxt, som antalet representanter inom Andra Kammaren för städerna och särskildt för de stora städerna vunnit sedan 1867 och som till äfventyrs kan komma att fortgå, derest ej ändring vidtages i riksdagsordningens § 13. Under det att representanterna i Andra Kammaren 1867 voro för städerna 55 och för landsbygden 135, utgör deras antal 1891 för städerna 81 och för landsbygden 147.»

»Såsom en, om ock mindre viktig, medverkande anledning till ifrågavarande förslag kan räknas det antagandet, att det redan nu skulle vara behöfligt att förebygga en obegränsad tillväxt af samtliga riksdagsmännens antal. Under det att Andra Kammarens ledamöter från 1867 till 1891 vuxit från 190 till 228, har Första Kammarens ökat från 125 till 147, och sålunda riksdagsmännens hela antal stigit från 315 till 375 eller med 60.»

»Enligt det nu till grundlagsenlig behandling hvilande förslaget skulle de olägenheter, som sålunda framhållits, blifva afhjelpna derigenom, att dels antalet ledamöter i hvardera kammaren, dels antalet stads- och landsbygdsrepresentanter inom den Andra Kammaren fixerades för framtiden; och hafva dervid valts siffrorna 150 för Första Kammarens

ledamöter, samma tal 150 för Andra Kammarens representanter för landsbygden och 75 för dess stadsrepresentanter, hvarigenom totalsiffran för riksdagsmännens antal blefve 375 eller lika med det nuvarande verkliga antalet.»

»Det hvilande förslaget väcker genast den betänkligheten, att det onödigtvis åsyftar en längre gående rubbning af nu bestående förhållanden, än dess faktiska anledningar fordra. Vid förra riksdagen framhöllo också så väl reservanter i konstitutionsutskottet som flere talare vid frågans behandling i kamrarne, att de väsentligaste af de för framtiden befarade olägenheterna af den nuvarande ordningen kunde afhjelpas genom att enbart begränsa stadsrepresentanternas antal och i öfrigt lemna nu gällande principer oberörda.»

»Förslaget om ett fixerande af hela antalet riksdagsmän i båda kamrarne står tydligtvis icke i något nödvändigt samband med det egentliga ändamålet för den ifrågasatta grundlagsändringen, som varit och är en begränsning af stadsrepresentantantalets i Andra Kammaren tillväxt, hvilken visat sig oväntadt snabb i jemförelse med ökningen af landsbygdsrepresentanternas antal. Icke heller kan man, om lämplig begränsning af de förres ökning vidtages, för närvarande motse en sådan tillväxt i hela antalet af representanter, att deraf redan nu skulle påkallas fastställandet af en oföränderlig siffra. Om åter i en ännu ganska aflägsen framtid, äfven efter att ökningen af stadsrepresentanternas antal begränsats, hela antalet riksdagsmän skulle finnas vara nära att stiga till en af praktiska skäl olämpligt hög siffra, lärer då vara tid att afhjelpa denna olägenhet efter en omsorgsfullare utredning och mera besinningsfull granskning än den, som vid sistlidne riksdag var möjlig. Då en sådan fixering, om och när den en gång kan finnas nödig, blott innebär en för landsbygd och städer jemlik nedsättning af hela antalet representanter, men icke rubbning af en faktiskt bestående proportion, hvaraf magtfördelningen beror, kan mot ett uppskof med den tills vidare obehöfliga bestämmelsen ej göras en sådan anmärkning, som, på sätt i det följande skall påpekas, drabbar det hvilande förslaget med anledning af uraktlåtenheten att stadga om förändrad fördelning af representanterna i Andra Kammaren, derest stadsbefolkningen kommer att utgöra mera än en tredjedel af rikets folkmängd.»

»Innan undertecknade öfvergå till framställningen af det sätt, hvarpå de tänkt sig en rättvisare och lämpligare lösning af frågan, än det hvilande förslaget erbjuder, anse de sig böra fullständigare visa, hvilka brister vidlåda det nu föreliggande förslaget. Äfven om man ville antaga de fullkomligt nya principer, hvarpå förslaget är grundadt,

är dock det sätt, hvarpå dessa äro tillämpade, sådant, att det måste betecknas såsom ett missbruk af flertalets magt, om de lagstiftande myndigheterna antoge förslaget i oförändradt skick.»

»Hvad först beträffar förhållandet mellan antalet ledamöter i Första och Andra Kammaren, har detta under de gångna 25 åren hållit sig nära konstant och temligen lika med det nu föreslagna, men afvikelsen från detta är ingalunda så obetydlig, att den ej förtjenar beaktande. År 1867 utgjorde Första Kammarens ledamöter 66 procent utaf Andra Kammarens, 1879 67 procent, 1888 65 procent och 1891 64 procent samt skulle enligt det hvilande förslaget blifva 67 procent. Det nu föreslagna förhållandet är således till fördel för Första Kammaren. Under det att medlemmarnes antal i de båda kamrarna 1888 var 144 i Första mot 222 i Andra och nu är 147 i Första mot 228 i Andra, blefve det efter förändringen 150 i Första mot 225 i Andra. Med skäl kan frågas, hvarför en så godtycklig ändring som denna af lagstiftaren skulle införas, och ej vid en fixering talen bestämmas så, som de i verkligheten visa sig.»

»Långt viktigare äro dock de anmärkingar, som sjelfmant framställa sig mot bestämningen af förhållandet mellan städernas och landsbygdens representanter inom Andra Kammaren. Under det att förhållandet nu angifves genom talen 81 och 147, skulle dessa blifva enligt den nya ordningen 75 och 150. Städernas representanter skulle minskas med 6 och landsbygdens ökas med 3. Dessutom skulle den städerna nu genom grundlagen tillförsäkrade rätten att få sitt representantantal ökad i mån af folkmängdens tillväxt borttagas och det en gång för alla fastslås, att, huru mycket än stadsinvånarnes antal ökades i jämförelse med landtbefolkningens, de förres representanter dock skulle utgöra endast hälften af landsbygdsrepresentanternas antal.»

»I fullt grundlagsenlig ordning hafva städerna nu förvärfvat 81 representanter emot landsbygdens 147. Vi kunna så mycket mindre medgifva, att någonting rättfärdigar den retroaktivt verkande bestämelsen i det hvilande förslaget, som det är obestriddigt, att den alls icke är behöflig för uppnående af det ändamål, man vill vinna.»

»Men än ytterligare framträder åtgärden såsom ett magtmissbruk, då förslaget är sådant, att, äfven om städernas invånare blefve flere än hälften af landsbygdens, likvisst samma förhållande af 75 till 150 skulle qvarstå. Att här, såsom förliden Riksdags konstitutionsutskott antydde, lita på att denna oegentlighet skulle afhjelpas, när nämnda fall inträffade, torde vara ett alltför lösligt motiv för godkännande af en grundlagsbestämmelse, hvilkens eventuella orättvisa man ej kan und-

gå att förutse. Grundlagsstiftaren bör förebygga konflikter inom representationen, ej förutsätta, att en fråga om magtfördelning löses genom beredvillig eftergift från deras sida, som lagen tillerkänner öfvermagt. Ur denna synpunkt är förslaget oantagligt, så länge der saknas bestämmelser om fördelningen af representanterna i Andra Kammaru, derest stadsbefolkningen en gång öfverstiger en tredjedel af rikets hela folkmängd.»

1891 års motionärer visa derefter med begagnande af statistiska data, dels att, vid jemförelse af invånarnes fördelning mellan stad och landsbygd inom olika länder, stadsinvånarnes procenttal i Sverige är exceptionellt lågt, dels att stadsbefolkningen i allmänhet är stadd i bestämd tillväxt, en tillväxt, som är starkare för de större städerna än för de mindre. Motionärerna fortsätta:

»Det kan betraktas såsom ett allmänt faktum, att så väl inom som utom Europa stadsinvånarnes antal växer hastigare än landsbygdens, och det är så långt ifrån, att tecken visa sig till detta förhållandes upphörande, att i dess ställe tillväxten under senare tider varit snabbare än förut. Man må beklaga eller prisa den industriens snabba utveckling, som utgör hufvudskälet till den nu vidrörda omständigheten, faktum kvarstår, och den slutsatsen måste deraf dragas, att, hvad Sverige beträffar, vi efter all sannolikhet kunna under den närmaste framtiden påräkna en så stark utveckling af städerna, att den ovilkorligen måste tagas i betraktande vid en lagstiftning, som berör ett så viktigt förhållande mellan stad och land.»

»Om sålunda en fixering af representantantalet skall ega rum, och i detta hänseende fullkomligt nya principer skola införas i grundlagen, hvaraf undertecknade ej kunnat inse något verkligt behof, torde i alla händelser statskloket och billighet tala för 1:o) antalets fixering till det vid förslagens definitiva antagande befintliga, och 2:o) införandet af en bestämmelse, att, då stadsinvånarnes antal öfverskrider hälften af landsbygdens, förhållandet mellan deras representanters antal på lämpligt sätt regleras.»

»Undertecknade äro emellertid — såsom ofvan nämnts — af den åsigt, att ställningen för ögonblicket ej kräfver så genomgripande förändringar i grundlagen, som de ofvan angifna. För att begränsa antalet af städernas representanter är till fyllest att i § 13 af riksdagsordningen införa lämpliga bestämmelser.»

»Vid flera föregående riksdagar har man sökt vinna detta mål genom att i nämnda paragrafs tredje moment höja det invånareantal, som skulle berättiga en stad att få mer än en representant. Af samt-

liga dylika förslag är det ett, som vunnit sådant erkännande af Riksdagens båda kamrar, att endast ett par röster felats för att det skulle blifva antaget att hvila till grundlagsenlig behandling vid en kommande riksdag. Detta förslag, som redan på denna grund är förtjent af beaktande, synes ock undertecknade hafva ej oväsentliga företräden framför det nu hvilande och ur åtskilliga synpunkter väl lämpa sig att på ett med rättvisa och billighet mera öfverensstämmande sätt begränsa stadsrepresentanternas antal.»

»Detta förslag bibehöll den nu gällande bestämmelsen, att städer, som ega en folkmängd af tiotusen eller mer, utse minst en riksdagsman, men införde den ändringen i nu gällande ordning, att städer med mer än tiotusen invånare ej skulle ega rätt att såsom förut utse ytterligare en representant för hvarje fullt tiotusental invånare, utan i stället en för hvarje fullt tal af femtontusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen, dock så att i ett särskildt till § 13 tillagdt fjerde moment bestämdes, att härigenom ej minskning skulle ske i det antal representanter, som städerna en gång förvärfvat. Den motion, som kan sägas hafva varit utgångspunkten för ofvannämnda förslags utarbetande, upptog 20,000 i stället för 15,000, såsom den folkmängdstillökning, som gäfvé rätt att utse ytterligare en representant.»

»I sitt anförande till statsrådsprotokollet 1863 i fråga om förslaget till ny riksdagsordning yttrade justitiestatsministern: »I afseende å antalsförhållandet mellan landets och städernas representanter är antagen enahanda grund, som följts vid landstingens bildande, så att enligt regel en folkmängd af 20,000 på landet och 10,000 i stad skulle berättiga att till denna kammare sända en representant.» Då man nu vill frångå nämnda, vid det nya representationsskickets antagande godkända princip, hafva undertecknade ansett, att det i ofvannämnda motion föreslagna talet 20,000, såsom bestämmande faktor för de större städernas rätt att utse ytterligare representanter utöfver den förste, har det företrädet framför talet 15,000, att med dess begagnande förhållandena regleras för längre framtid, och att slutresultatet, sedan betydelsen af det föreslagna 4:de tilläggsmomentet faktiskt upphört, blefve att landsbygdens och städernas representationsrätt bestämdes af liknande folkmängdssiffror. Undertecknade hafva af denna anledning i sitt här nedan framställda förslag upptagit siffran 20,000.»

»Följande exempel visa, huru representantantalet skulle ställa sig i några fall enligt nu angifna grunder i jmförelse med den nuvarande ordningen. Af lätt insedda skäl hafva härvid användts de folkmängdsuppgifter, som ligga till grund för senast förrättade val till Andra

Kammaren. Stockholms stad, som vid 1889 års slut egde 243,500 invånare, eger nu rätt att i Andra Kammaren insätta 24 representanter. Enligt ofvan angifna grund skulle Stockholm ej ega utse någon ny representant utöfver de nämnda 24, förr än dess invånareantal vuxit till fulla 490,000. Göteborg, med 102,782 invånare vid 1889 års slut, har nu 10 representanter och skulle icke erhålla någon ytterligare representant, förr än invånareantalet blefve fullt 210,000. Malmö (47,539 invånare) eger nu 4 representanter och skulle ej erhålla någon ytterligare representant, förr än invånareantalet blefve 90,000. Norrköping (31,788 invånare) har tre representanter och skulle erhålla den fjerde, då det får 70,000 invånare. Vid 1889 års slut hade Gefle, Upsala och Karlskrona respektive 22,643, 21,846 och 20,668 invånare, hvarför de nu hafva två representanter i Andra Kammaren. De skulle ej erhålla den tredje representanten, förr än deras invånareantal vuxit till 50,000».

»Hvad beträffar de städer, hvilkas folkmängd understiger tiotusen, skulle förhållandena blifva oförändradt desamma, som nu äro gällande».

»Genom en sådan reform som den nu föreslagna komme antalet af städernas representanter under flera årtionden att hålla sig nästan oförändradt, under det att landsbygdens representanter tillväxte i antal på samma sätt som förut. Tillväxt i antalet af städernas riksdagsmän under den första tiden skulle sålunda endast föranledas deraf, att en eller annan af de mindre städerna uppnådde ett antal af tiotusen invånare».

Så långt 1891 års motionärer.

Under åberopande af de åsigter, som uttalades i den anförda motionen, framlägga vi här nedan för begränsning af antalet af Andra Kammarens ledamöter ett förslag till ändring af riksdagsordningens 13 §, hvilket öfverensstämmer med den nämnda motionens. Genom införande af sådana bestämmelser som de der föreslagna komme antalet af ledamöterna i Andra Kammaren att under de närmaste årtiondena förblifva nästan oförändradt.

Inskränktes ändringen af riksdagsordningen till den här berörda, uppstår dock det missförhållandet, att medan Andra Kammaren under de närmaste årtiondena icke nämnvärdt ökas, tillväxer den Första i oförminskad grad, och proportionen mellan antalet af de båda kamrarnes ledamöter kommer att till fördel för den Första Kammaren rubbas, en omständighet, som synes oss vara af den betydelse, att den påkallar samtidig ändring äfven af grundlagens föreskrifter om Första Kamrarnes bildande. Visserligen torde det vara ett olösligt problem att lagstifta så, att proportionen mellan antalet af de båda kamrarnes leda-

möter blefve alldeles oföränderlig, såvida man vill bibehålla grunden för nu gällande representationsrätt, men målet synes i allt väsentligt kunna vinnas genom att höja den folkmängdssiffra, som utgör vilkor för ökad antal representanter i Första Kammaren.

Då både statskloket och billighet, för att ej säga rättvisa, fordra att ej utan tvingande skäl rubba en rätt, som i grundlagsenlig ordning förvärfvats, måste likväl vid denna ändring i riksdagsordningen tillses, att icke genom de nya bestämmelserna det vid lagens antagande befintliga antalet representanter, som de särskilda valkretsarne hafva att utse, minskas. Tillökning uti nämnda representantantal må deremot ej ske annorlunda än folkmängdssiffrorna, på sätt här nedan sägs, dertill gifva anledning.

I nu gällande riksdagsordning bestämmes, att de för utseende af första-kammare-ledamöterna fastställda valkretsarne välja, efter folkmängden inom sitt område, en riksdagsman för hvarje fullt tal af trettiotusen. För att bedöma huru detta tal af 30,000 bör ändras för vinnande af ofvan nämnda syfte, lemna den kongl. propositionen hållpunkter, som äro användbara. Af de propositionen bilagda tabellerna framgår nemligen, att omkring år 1920 den tidpunkt skulle vara uppnådd, då antalet af de större städernas representanter kunde börja att efter den nya, af oss föreslagna ordningen ytterligare ökas. Vid denna tidpunkt beräknar statistiska byrån Sveriges hela befolkning till ungefär 6,350,000. Antages antalet ledamöter i Första Kammaren oförändradt — 147 — och detta tal divideras i nyssnämnda invånareantal, erhålles en qvot af ungefär 43,200. Till jemförelse må nämnas, att den senast publicerade valstatistiken visar, att för närvarande svarar mot hvarje ledamot af Första Kammaren en qvot af ungefär 32,500. Utbytes i riksdagsordningens § 6 talet 30,000 mot 40,000, skulle således efter ungefär 30 år antalet af Första Kammarens ledamöter åter börja att visa bestämd tillväxt samtidigt med Andra Kammarens, hvarvid dock är att märka, att i båda kamrarne tillväxten då komme att ske betydligt långsammare än nu.

Under det att vi anse oss kunna upptaga 1891 års motionärens förslag om förändring af riksdagsordningens 13 § i ändamål att begränsa stadsrepresentanternas antal i Andra Kammaren, finna vi för uppnående af samma syfte i afseende å antalet ledamöter i Första Kammaren till fyllest att i 6 § af nämnda grundlag ändra siffran 30,000 till 40,000 med tillägg af bestämmelser, som under en öfvergångstid bibehålla valkretsarne vid nu gällande valrätt.

På nu anförda grunder tillåta sig undertecknade att hemställa,

att Riksdagen ville, med afslag å Kongl. Maj:ts proposition, antaga till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till förändrad lydelse af §§ 6 och 13 riksdagsordningen:

§ 6.

1. Första Kammaréns ledamöter skola för en tid af 9 år utses af landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej i landsting deltaga.

2. Hvarje landsting och sådan stad, som nu nämnd är, väljer efter folkmängden inom sitt område en riksdagsman för hvarje fullt tal af 40,000. Går ej folkmängden upp till 40,000, väljes dock en riksdagsman.

3. Landsting och stad, som vid 1892 års slut egde utse 2 eller flere riksdagsmän, bibehålle dock rätt att välja riksdagsman för hvarje fullt tal af 30,000, men ej för större folkmängd, än det eller den hade vid nämnda års slut, och må ej utse ökad antal riksdagsmän, förrän folkmängden, enligt hvad i mom. 2 är stadgadt, dertill föranleder.

§ 13.

1. Andra Kammaréns ledamöter — — — valet skett.

2. Å landet — — — hvardera en riksdagsman.

3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman och derutöfver en för hvarje fullt tal af tjugutusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen. Öfriga städer — — — tolf tusen.

4. Stad, som vid 1892 års slut egde utse 2 eller flere riksdagsmän, bibehålle dock rätt att välja en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen, men ej för större folkmängd än den hade vid nämnda års

slut, och må ej utse ökadt antal riksdagsmän förr än folkmängden, enligt hvad i mom. 3 är stadgadt, dertill föranleder.

Stockholm den 20 februari 1892.

<i>A. Lilienberg.</i>	<i>Axel Lilljequist.</i>	<i>J. F. Schöning.</i>
<i>Wilh. Walldén.</i>	<i>C. F. Winkrans.</i>	<i>W. Skytte.</i>
<i>Gullbr. Elowson.</i>	<i>Carl Falk.</i>	<i>T. W. Forsell.</i>
<i>Wilh. Wester.</i>	<i>A. F. Liljeholm.</i>	<i>Curt Wallis.</i>
<i>Aug. Wiklander.</i>	<i>G. Thestrup.</i>	<i>John Bratt.</i>
<i>A. E. Nordenskiöld.</i>	<i>E. J. Ekman.</i>	<i>J. Mankell.</i>
<i>P. A. Romberg.</i>	<i>A. W. Nilson.</i>	<i>Nils Rosengren.</i>
<i>Elis Nilson.</i>	<i>B. Lindgren.</i>	<i>Aug. Bokström.</i>
<i>J. H. G. Fredholm.</i>	<i>Carl Gethe.</i>	<i>A. Hedin.</i>
<i>E. A. Zotterman.</i>	<i>A. F. Broström.</i>	<i>Gustaf Svanberg.</i>
<i>C. W. Collander.</i>	<i>M. Alsterlund.</i>	<i>Axel Ryding.</i>
<i>Carl Aug. Andersson.</i>	<i>Richard Berg.</i>	<i>Arvid Gumælius.</i>
<i>Joh. Johansson.</i>	<i>J. H. Dieden.</i>	<i>E. A. Edelstam.</i>
<i>M. Arhusiander.</i>	<i>Carl Palm.</i>	<i>Hugo E. G. Hamilton.</i>
<i>S. J. Kardell.</i>	<i>Henrik Hedlund.</i>	<i>Emil Hammarlund.</i>
<i>Edv. Svensson.</i>	<i>Josef Andrén.</i>	<i>Edvard Thermanius.</i>
<i>Olof Melin.</i>	<i>A. M. Lundberg.</i>	<i>A. H. Fock.</i>
<i>N. Linder.</i>	<i>G. Peyron.</i>	<i>Joh. Nydahl.</i>
<i>G. Bruzelius.</i>	<i>P. Waldenström.</i>	<i>Sixten von Friesen.</i>
	<i>Magnus Höjer.</i>	